

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ ՆԵՐՍԵՍ Ե ԱՇՏԱՐԱԿԵՑԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ (1770—1857)

Մայր Աթոռ ս. Էջմիածնի կաթողիկոսների և 19-րդ դարի հայ ազատագրական շարժման պատմության մեջ իր ուրույն ու արժանավայել տեղն ունի Ներսես Ե Աշտարակեցի կաթողիկոսը:

Ներսեսը՝ տեր Հարություն քահանայի որդին, ծնվել է 1770 թվականի փետրվարի 13-ին Արագածոտն գավառի Աշտարակ գյուղում: Փոքր տարիքից նա աշակերտում է Էջմիածնի ժառանգավորաց դպրոցում, որտեղ իր ուշիմությամբ և աշխատասիրությամբ արժանանում է Դանիել Սուրմառեցի եպիսկոպոսի հովանավորությանը:

1796 թվականին Ներսես Աշտարակեցին, որպես օգնական, ուղևորում է Դանիել եպիսկոպոսին Ջմյուռնիա, նրա նվիրակության տարիներին: Այս թվականից սկսյալ մոտ 61 տարի շարունակ անխնայ ծրույթյամբ Ներսես Ե Աշտարակեցին աշխատում է մինչև իր կյանքի վերջին օրն իսկ, հաճուն Մայր Աթոռի պաշտոնության և հայրենիքի բարօրության:

1799 թվականին երբ Դանիել Սուրմառեցի եպիսկոպոսը ընտրվում է Կ. Պոլսի պատրիարք, Ներսես Աշտարակեցին վերադառնում է Էջմիածին, ուր մնում է մինչև 1801 թվականի մարտի 20-ը, երբ որպես պատվիրակ ուղարկվում է Եվդոկիա՝ նորընտիր Դանիել Սուրմառեցի կաթողիկոսին Էջմիածին հրավիրելու:

1802 թվականի մայիսի 25-ին տեղի է ունենում Դանիել Սուրմառեցու օծումը:

1807 թվականի մայիսի 14-ին Ներսես Աշտարակեցին Դանիել կաթողիկոսից եպիսկոպոս է ձեռնադրվում:

1808 թվականի մայիսի 25-ին Մայր Աթոռում կազմված Սինոդի հոգևորական վեց անդամներից

մեկը Աշտարակեցին է լինում և աչքի է ընկնում իր բազմակողմանի գործունեությամբ:

1808 թվականի սեպտեմբերի 20-ին Ներսես Աշտարակեցին ամբաստանության ենթարկվելով Դավիթ կաթողիկոսի կողմից, հարցաքննության է ենթարկվում Արքա-Միրզա խանի կողմից, մեղադրվելով այն բանում, թե իբր Ներսես Աշտարակեցու խորհրդով և հրավերով է, որ ուսմանը հարձակվել են Երևանի վրա: Աշտարակեցին Էջմիածնի Դիվանի միջից գտնում է Դավիթ կաթողիկոսի նամակը, ուղղված Ցիցիանովին, ուսական բանակը հրավիրելու մասին, ու ներկայացնում Արքա-Միրզա խանին և ապացուցում Դավթի մեղավոր լինելն ու հերքում գրպարտանքը, որով Դավթի վերջնական կործանման պատճառ է հանդիսանում:

1909 թվականի սեպտեմբերի 30-ին, Դանիել կաթողիկոսի մահից հետո, տեղի է ունենում Եփրեմ Ջորագեղցի կաթողիկոսի ընտրությունը:

Եփրեմի կաթողիկոսությամբ Ներսես Աշտարակեցին առավել ապահով և իշխանությամբ սկսեց բուռն գործունեություն ծավալել Մայր Աթոռում: Այս խանդավառ գործունեությունը դժոխություն է առաջացնում մի խումբ չարամիտների մոտ՝ Հովհաննես եպիսկ. Կարբեցու գլխավորությամբ:

1812 թվականի դեկտեմբերի 10-ին Ներսես Աշտարակեցին ներկայացնում է իր հրաժարականը՝ Սինոդից դուրս գալու, սակայն Եփրեմ կաթողիկոսը մերժում է նրա հրաժարականը:

1814 թվականի մարտին վիսապոլս թեմի առաջնորդ է ընտրվում: Աշտարակեցին կարգ ու կանոն է հաստատում թեմում և ամուր կապեր՝ Կովկասի կառավարչության և ուսական արքունիքի հետ:

Ներսես Ե Աշտարակեցու տապանաքարը և Էջմիածնի Մայր տաճարի զանգակատան
հարավ-արևմտյան մասում

1816 թվականին Թիֆլիսի Վանք կոչված Մայր եկեղեցու շրջափակում, Քյոշկ կոչված տեղում, Ներսես Աշտարակեցին վարժարան է բացում, որտեղ սովորել են Խաչատուր Աբովյանը, Ստ. Նազարյանը, Առաքել Արարատյանը և ուրիշներ:

1821 թվականի սեպտեմբերին Աշտարակեցին ձեռնարկում է ապագա Ներսիսյան վարժարանի շինությունը, իսկ պաշտոնական հիմնարկերը տեղի է ունեցել 1822 թվականի փետրվարի 7-ին:

1824 թվականի սեպտեմբերին Ներսես Աշտարակե-

ցու՝ անդադրում ջանքերով բացվում է նորակառույց վարժարանը: Վարժարանի առաջին տեսուչը եղավ Հարություն քհն. Ալամդարյանը:

Աշտարակեցին Թիֆլիսում պաշտոնավարելով հանդերձ, շարունակում էր վարել Էջմիածնի հոգևոր գործերը: Այս նպատակով է, որ 1826 թվականի հունիսի 29-ին, ուսուպարսկական պատերազմի մախորակին, եկեղեցական իշխանությամբ, հայրենաշունչ շրջաբերական է ուղղում ուսանալուսակ շրջանների՝ Թիֆլիսի, Գանձակի, Արցախի, Նախիջևանի, Ծամախիի և Բաքվի համայն հայությանը՝ օգնելու ուսական

սանդր Նևակու Ա կարգի շքանշան:

1827 թվականի մայիսի 1-ին, Երևանի գրավումից հետո, գեներալ Կրասովսկին նշանակվում է նախագահել, իսկ Ներսես Աշտարակեցին երկրորդ դեմք էր համարվում խորհրդականի հանգամանքով:

1828 թվականի փետրվարին Աշտարակեցին հեռացվում է Երևանի ժամանակավոր կառավարության գլխավոր խորհրդականի պաշտոնից՝ նշանակվելով Բեսարաբիայի թեմի առաջնորդ:

1828 թվականի հունիսի 4-ին Ներսես Աշտարակեցին մեկնում է Էջմիածնից իր նոր պաշտոնատեղին,

Ներսես Ե Աշտարակեցին ի գլուխ Մայր Աթոռի միաբանության և հայ կաթողիկոսական գնդի դիմավորում է ուսաց գործին

գեների հաջողությամբ. «Մեղուք քաջութեամբ ի վերայ եղարց մերոց և ոչ խառնեցուք զանուն վատութեան ընդ արութիւնս քաջութեան»:

1827 թվականի փետրվարի 2-ին Աշտարակեցին իր հայրենապրական գործունեության համար արժանանում է կապերական երախտագիտության:

1827 թվականի ապրիլի 13-ին Ներսես Աշտարակեցին հայ կաթողիկոսների գլուխն անցած և ուսական գործը Բենկենտորֆի հրամանատարությամբ մտան Էջմիածին:

1827 թվականի հոկտեմբերի 2-ին, Երևանի գրավումից հետո, բերդի պարիսպների տակ Ներսես Աշտարակեցին գոհարանական մաղթանք է կատարում:

1827 թվականի հոկտեմբերի 26-ին Էջմիածնի Սիմոնի փոխարեն Ներսես Աշտարակեցին կազմակերպում է վանական կառավարություն՝ իր գլխավորությամբ:

1828 թվականի հունվարի 26-ին Նիկողայ կայսրի կողմից Ներսես Աշտարակեցուն շնորհվում է Ալեք-

Բեսարաբիա՝ որպես պատվավոր աքսորական:

1830 թվականի ապրիլի 23-ին Կարբեցին նշանակվում է Թիֆլիսի առաջնորդ:

1831 թվականի մարտի 15-ին, հրաժարյալ Եփրեմ կաթողիկոսը դեռ կենդանի, ստիպողական պարագաների տակ Կարբեցին կաթողիկոս է ընտրվում:

1842 թվականի մարտի 26-ին Կարբեցին վախճանվում է:

1843 թվականի ապրիլի 13-ին Էջմիածնի մեջ տեղի ունեցած ժողովը միաձայնությամբ կաթողիկոս է ընտրում 72-ամյա Ներսես Աշտարակեցուն, վերջինիս բացակայությամբ:

1843 թվականին Ներսես Աշտարակեցին ուղևորվում է Պետերբուրգ և մայիսի 28-ին անձամբ կայսրից ստանում է իր հաստատության հրովարտակը և շքանշաններ:

1844 թվականի մայիսին մեկնում է Պետերբուրգից Մոսկվա, ուր գրադվում է եկեղեցական ու ազգային հարցերով, Լազարյան ճեմարանով:

1844 թվականի հուլիսին մեկնում է Մոսկվայից:

Նույն թվականին մեկնում է Քիշնև՝ իր թերի թողած գործերը ավարտելու: Այստեղ գտնված ութ ամիսների ընթացքում նա ավելի կազդուրվում է:

1845 թվականի սեպտեմբերին այցելում է Նոր Նախիջևան, դեկտեմբերի 13-ին՝ Վաղիկովկաս, որտեղից հարյուր կազակ հեծյալների ուղեկցությամբ դեկտեմբերի 17-ին, շաբաթ օրը, մեկնում է Թիֆլիս: Աշտարակեցու Թիֆլիս մտնելու օրը կատարյալ

1848 թվականի դեկտեմբերի 17-ին, Լջմիաձնում օծումից վեց ամիս մնալուց հետո, վերադառնում է Թիֆլիս՝ իր սիրած ու փայփայած վարժարանի հարցով զբաղվելու:

1847 թվականին մի հանձնաժողով է կազմում և վիճակային կոնսիստորիայից պահանջում՝ վերջին 10 տարիների կատարած աշխատանքների ու հաշիվների վերաբերյալ տեղեկագիր:

Ներսես Ե Աշտարակեցու շորքառը

տուն էր. դիմավորելու էին եկել հայ, ռուս, վրացի, թուրք և քուրդ: Դիմավորելու էր եկել նաև փոխարքա Վորոնցովը անձամբ: Թիֆլիսում նա հատկապես զբաղվում է Ներսիսյան վարժարանի հարցով:

1846 թվականի մայիսի 15-ին դուրս է գալիս Թիֆլիսից, 8-ին հասնում է Երևան:

1846 թվականի հունիսի 9-ին մեծ հանդիսությամբ տեղի է ունենում Աշտարակեցու կաթողիկոսական օծումը, Մայր Աթոռի տոնի օրը:

Այսպիսով, 1843 թվականի ապրիլի 13-ին, ընտրությունից մինչև 1846 թվականի հունիսի 9-ը, Ներսես Աշտարակեցին թեև ոչ օձյալ, սակայն կաթողիկոսական գործերը ղեկավարում է անձամբ ինքը:

1848 թվականի մայիսին Թիֆլիսի մեջ ժողով է գումարում, եկեղեցական-կրթական գործերով, ապա հուլիսի 1-ին վերադառնում Լջմիաձին:

1848 թվականի սեպտեմբերի 5-ին Կարապետ վրդ. Ծաֆնազարյանին նշանակում է Ներսիսյան վարժարանի տեսուչ:

1849 թվականի գարնանը Ներսես Աշտարակեցին կրկին գալիս է Թիֆլիս և վերադառնում՝ 1850 թվականի հունիսին:

1852 թվականի ապրիլի 26-ին նորից Թիֆլիս է մեկնում՝ վերջնականապես ավարտած լինելու համար կրթական հարցերը: Աշտարակեցին վարժարանի նոր տեսուչ է նշանակում Երիտասարդ մտավորական

Պետրոս Ծանջանին: Աշակերտության թիվը հասցնում է 300-ի:

1852—1857 թվականներին Ներսես Աշտարակեցին գործերի բերումով մերթ էջմիածնում, մերթ Թիֆլիսում էր լինում:

1857 թվականի փետրվարին նորընտիր Ալեքսանդր Բ կայսեր հանձնարարականով Թիֆլիս է գալիս իշխան Բարաթյանսկին և իրեն անձամբ այցելած Ներսես Աշտարակեցուն հանձնում կայսեր ամունով սուրբ Անդրեի շքանշանը:

Փոխադարձ այցելություններ են տեղի ունենում իշխան Բարաթյանսկու և Ներսես Աշտարակեցու միջև: Փետրվարի 12-ի գիշերը, երբ վերադարձել էր իշխանի կազմակերպած հերթական ընդունելությունից, կաթողիկոսն իրեն վատ է զգում, և 13-ի լույս առավոտյան Աշտարակեցուն վախճանված են գրտնում իր առանձնասենյակում, թաց գրիչը ձեռքին, 86 տարեկան հասակում: Մեծ է լինում հայության, մանավանդ թիֆլիսեցիների վիշտը:

Փետրվարի 17-ին Աշտարակեցու մարմինը դնում են առաջնորդարանի դահլիճը, ապա 18-ին՝ տեղափոխում վանքի Մայր եկեղեցին, ժողովրդյան մեծ թափուրով, որին մաս է կազմում փոխարքա Վորոնցովն իր շքախմբով:

Փետրվարի 23-ին էջմիածնից Թիֆլիս են հասնում սինոդական վեց եպիսկոպոսներ և փետրվարի 24-ին, հանդիսավոր պատարագից հետո, բազմազգ ժողովրդային թափրը, Շերախյանցիների դպրությանը և զինվորականության ուղեկցությամբ, ձգվում է մինչև քաղաքի Երևանյան դուռը, ապա կաթողիկոսի անունը դրվում է ոսկեզօծ կառքի մեջ և 12 հեծյալների ուղեկցությամբ, արագ ընթացքով, փետրվարի 26-ին հասնում են էջմիածին և հաջորդ օրը, փետրվարի 27-ին, հանդիսավոր պատարագից և հոգևհանգստյան արարողությունից հետո, Ներսես Աշտարակեցու մարմինը ամփոփվում է էջմիածնի Մայր տաճարի զանգակատան հարավ-արևմտյան կողմում:

Աշտարակեցու տապանաքարի վրա արձանագրված է «Պաշտպան հայրենեաց» բառերը: Իրոք Ներսես Ե Աշտարակեցին իր գիտակցական կյանքի սվեղի քան 61 տարիները ի սպաս դրեց հայ ժողովրդի միության ու ազատագրման գործին, Մայր Աթոռ ս. Էջմիածնի զորացմանն ու ծաղկմանը, հայ հասարակական մտքի ու դպրության զարգացմանը:

Թող հավերժ անթառամ մնա Ներսես Ե Աշտարակեցի կաթողիկոսի նվիրական հիշատակը:

ՀԱԿՈՐ ՍՐԿ. ԳՅՈՎՅԱՆ:

